

Imigranții români din Italia: între înrădăcinare și întoarcere

Simion BELEA *

Key-words: *Romanian immigrants in Italy, temporary migration, definitive migration, transnationalism, integration*

1. Introducere

În contextul european, migrația circulatorie către Italia constituie destinația preferată pentru imigranții români, comunitatea românească reprezentând una dintre minoritățile decisive pentru viitorul Italiei. Similaritatea lingvistică și culturală, proximitatea geografică, permisivitatea legislativă și facilitățile din câmpul muncii se numără printre factorii de atracție care au încurajat migrația românilor spre această țară în speranța găsirii unui loc de muncă și a unui trai mai bun.

Lucrarea de față își propune să descrie principalele aspecte legate de migrația românească în Italia, cu accent pe cele două fluxuri de migrație externă: temporară și definitivă. În mod particular, vor fi analizați factorii care stau la baza unui proces de integrare definitiv, rata emigrației temporare și perspectivele de întoarcere în România. De asemenea, pe parcursul lucrării va fi evidențiată diminuarea caracterului temporar al proiectelor migratorii ale cetățenilor români și tendința crescândă spre o integrare mai stabilă în teritoriu relevantă de anumite caracteristici și dinamici specifice colectivității românești din Italia în ce privește munca și viața socială.

2. Migrația românească în Europa: fluxuri și caracteristici

Perspectiva aderării României la Uniunea Europeană a suscitât discuții de amploare cu privire la efectele sale asupra migrației în contextul european. O parte din mass-media europeană trăgea semnale de alarmă în legătură cu o posibilă invazie a cetățenilor români și bulgari. Mai mult, Italia, țară care de câțiva ani reprezenta destinația preferată pentru migrația românească, s-a simțit și ea amenințată de sosirea unui număr considerabil și incontrollabil de migranți români (D'Angelo 2008: 24; Torre 2010: 36). În realitate, migrația românească în Europa are o istorie începută cu mult timp înainte de extindere, cu prezențe consistente în diferite țări europene, în special cele situate în bazinul Mării Mediterane. De altfel, potrivit diferitelor studii realizate în această direcție, tocmai în perioada pre-aderării la Uniunea Europeană, România a cunoscut cea mai mare migrație în masă a cetățenilor săi.

---

* Academia Română, Filiala Iași, România.

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului Societatea Bazată pe Cunoaștere – cercetări, dezbateri, perspective, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013, ID 56815.

România, la fel ca și celelalte țări din Est, a intrat în panoramica migrației după căderea blocului comunist. Din cauza prăbușirii sistemului industrial, a scăderii veniturilor salariale pentru cea mai mare parte a populației și a creșterii galopante a inflației, în perioada 1990–1992, din România au ieșit fluxuri consistente de cetățeni români. Cei mai mulți dintre ei aparțineau minorităților maghiară și săsească care au emigrat îndeosebi spre Ungaria și Germania (Lupu 2010: 70; Ricci 2010: 14). Trebuie precizat faptul că, în cursul anilor '90, au fost semnate numeroase acorduri de readmisie, prin care România era obligată să reaccepte înapoi conaționalii ale căror cereri de azil în străinătate au fost refuzate și să urmărească expulzările din cauza motivelor de securitate (Ricci 2010: 24).

Odată cu desființarea vizelor pentru cetățenii români (în ianuarie 2002), migrația forței de muncă către statele occidentale devine o alternativă din ce în ce mai des utilizată, devenind astfel o resursă de supraviețuire pentru cetățenii români, dar și unul dintre cele mai importante fenomene pentru transformările sociale ale României.

Din punct de vedere istoric, vorbind despre migrația românească după 1989, putem spune că prima etapă s-a desfășurat între anii 1990 și 1992 („etapa etnicității și apartenenței religioase”), etapă în care, așa cum s-a amintit mai devreme, părăsesc țara etnicii germani și maghiari din Transilvania și Banat (Lupu 2010:71). A doua etapă se desfășoară în perioada 1993–2000 și este caracterizată de o reducere considerabilă a emigrărilor. Românii care au ales să părăsească țara în această etapă au optat îndeosebi pentru o migrație definitivă (Lupu 2010:71). După anul 2000 se vorbește despre o a treia etapă, caracterizată de migrația circulatorie pentru muncă pe perioade mai scurte de timp și în mod continuu. În această etapă, migrația dinspre România devine un adevărat fenomen de masă, contribuțiile economice ale românilor din străinătate la produsul intern brut devenind remarcabile. Din datele Ministerului Muncii, emigrația se orientează îndeosebi spre Italia și Spania, astfel că, în 2005, erau înregistrați 750 000 de muncitori în Italia și 1 milion în Spania (Țugui 2009; Lupu 2010: 71)¹.

Potrivit unui studiu realizat de Fundația pentru o Societate Deschisă pe un eșantion național reprezentativ, în 2005 cel puțin 10% dintre gospodăriile aveau un membru care lucra temporar în străinătate. Potrivit aceluiași studiu, 3% dintre intervievați raportau intenția unei migrații definitive, în timp ce 12% dintre subiecți au optat pentru o migrație permanentă (Lupu 2010:70), fapt care dovedește că, după 2000, asistăm la o etapă a migrației circulatorii.

Potrivit datelor statistice realizate de Rapoartele Caritas/Migrantes pe baza diferitelor surse (OSCE, Eurostat și Consiliul Europei), la începutul lui 2004, prezența imigranților proveniți din România în noua UE cu 25 de state a fost de 65 000 rezidenți regulari (Ricci 2005: 34–46), ajunși la începutul lui 2008 la 1,7 milioane în UE cu 27 de țări (Eurostat 2009: 94).

---

¹ Făcând o comparație între datele puse la dispoziție de Ministerul Muncii din România și datele Ministerului Italian de Interne referitoare la numărul cetățenilor români care lucrau în Italia în 2005, este interesant de observat ca există diferențe foarte mari, în sensul că, potrivit autorităților române, numărul muncitorilor români în Italia era de 750 000, în timp ce autoritățile italiene, în perioada aceluiași an, apreciază că numărul muncitorilor români era de numai 271 491. Acest fapt se poate explica prin faptul că Ministerul de Interne a elaborat datele doar pe baza permiselor de ședere, mare parte dintre români fiind implicați în munca la negru.

Cele mai mari colectivități românești se găsesc în Spania și Italia, țări care, în cursul anului 2008, au înregistrat o creștere semnificativă, ajungând la cota de 796 000 de prezențe (cu doar 99 de prezențe în plus în Spania față de Italia). Trebuie însă precizat faptul că aceste date oficiale nu țin cont de imigranții români implicați în fluxurile circulatorii fără documente și de natură temporară și care pot fi văzute cu ocazia regularizărilor (Ricci 2010: 16).

Odată cu aderarea României la Uniunea Europeană, s-a înregistrat o creștere moderată a emigrației temporare dinspre România (de la aproximativ 2,2 milioane în 2006 la 2,7 milioane în 2007), precum și o modificare în compoziția fluxurilor de emigrare, în sensul creșterii ponderii unei anumite categorii sociale care emigrează (de exemplu, medicii) și a celor cu calificare redusă (Sandu 2010: 38).

3. Migrația românească în Italia: fluxuri și caracteristici

Din punct de vedere istoric, migrația înspre Italia a cunoscut și ea mai multe etape. Prima etapă a migrației românilor în Italia se caracterizează prin informalitate și circularitate, de cele mai multe ori migrațiile fiind de scurtă durată și benefice pentru supraviețuirea familiilor. Ritmul de migrare a început să crească, susținut în principal de relațiile de rudenie și de prietenie, în ciuda înăsprii criteriilor prevăzute la nivel normativ pentru călătorii străini (asigurare medicală, bilet dus-întors, valută), precum și a acordurilor bilaterale semnate de România, pentru a facilita operațiunea de repatriere a imigranților ilegali. În anul 2007, care coincide cu aderarea la Uniunea Europeană a României și Bulgariei, politicile restrictive din aproape toate țările europene au propus însă reducerea acestor fluxuri (Pittau, Ricci 2011). În prezent, potențialul migrator pare pe cale de epuizare, în sensul că fluxurile temporare s-au transformat în fluxuri permanente.

Potrivit datelor Ministerului Italian de Interne elaborate pe baza permiselor de ședere, creșterea numărului imigranților români în Italia la începutul anilor '90 putem spune că a fost moderată (de la circa 8 000 în 1991 la circa 14 000 în 1995). Potrivit aceleiași surse de date, o creștere mai accentuată se poate observa între anii 1996 și 2000 (de la 26 894 la circa 70 000 în anul 2000).

În concluzie, putem afirma că numărul imigranților români din Italia înregistrați oficial a crescut simțitor, de la un număr de 8 000 în 1990 ajungându-se la o prezență de circa 953 000 la începutul lui 2010 (date înregistrate de Institutul Național Italian de Statistică), prin urmare de aproape o sută douăzeci de ori mai mult în doar 20 de ani (Ricci 2010: 20).

Încă din 2003, românii reprezintă cea mai numeroasă comunitate din Italia. În prezent, datele statistice arată că în Italia trăiesc mai mult de 1 milion de români, reprezentând circa 70% din întreaga populație străină rezidentă în această țară. Comunitățile românești cele mai numeroase se găsesc în regiunile: Lazio (unde locuiește 24,8% din întreaga populație românească din Italia), Piemonte și Lombardia, iar orașele Roma și Torino se dovedesc a fi punctele de atracție pentru imigranții români².

---

² Pentru a vedea evoluția istorică a prezenței românilor în Italia în perioada 1991–2009, a se vedea elaborarea sistematică efectuată de Dossier Statistico Caritas/Migrantes asupra datelor Ministerului Italian de Interne și ISTAT.

Referitor la prezența numerică, este dificil să stabilim cu exactitate câți români vor fi prezenți pe viitor în Italia, chiar dacă se preconizează o temperare a fluxurilor în sensul unei creșteri, dar fără modificări spectaculoase, și asta din cauza faptului că rezerva de forță de muncă din România nu este fără sfârșit, iar cererea de pe piața forței de muncă la nivel național, în unele domenii, suferă din ce în ce mai mult din cauza acestor plecări.

În ce privește caracteristicile demografice ale comunității românești din Italia, se remarcă o incidență semnificativă a minorilor (18,9%) și o proporție mai mare de femei (53,9%), acestea din urmă fiind implicate îndeosebi în acordarea de asistență familiilor și bătrânilor. În 2009–2010, un număr de 114 200 copii români au fost înscriși în școlile italiene. Este vorba despre o comunitate caracterizată de spiritul solidarității, iar rețeaua cunoștințelor și a prietenilor acționează ca suport în prima fază a stabilirii în Italia.

În ce privește distribuția teritorială, se poate observa o tendință a comunității românești de a se stabili în zonele de așezare a primelor fluxuri migratorii românești sau în zonele imediat limitrofe. Această tendință este un efect al rețelelor migratorii și al reîntregirilor familiale (Torre 2010: 29).

Chiar dacă nu este ideală, românii au o filozofie de viață potrivit căreia se declară mulțumiți, fapt care se reflectă de altfel în numărul de nașteri și reîntregiri ale familiei, demonstrând o tendință puternică spre șederea stabilă, cum vom nota în paragraful următor.

4. Emigrare temporară și emigrare permanentă

În România, emigrarea definitivă este relativ redusă (circa 11 000 de persoane pe an după 1989), domină însă emigrația temporară pentru muncă, pusă în practică de persoane care circulă frecvent între România și alte țări ale Uniunii Europene sau de cei care locuiesc pe durate scurte în afara țării). Așa cum a fost pus în evidență de datele prezentate mai devreme, emigrația temporară a cunoscut o creștere semnificativă mai ales după 2002, an care a coincis cu circulația fără restricții a românilor în spațiul Schengen. Tocmai datorită acestui fenomen circulatoriu, în continuă creștere de altfel, numărul migranților români în străinătate este din ce în ce mai dificil de estimat (Sandu 2010: 37).

Așa-zisa „circularitate transnațională” a mișcărilor migratorii se plasează de cele mai multe ori la marginea legalității³, nefiind de natură instituțională, fiind considerată o adevărată „strategie de viață” legată de nevoile individuale și familiale (Ricci 2010: 16).

În cazul mișcărilor circulatorii temporare ale românilor, se conturează un nou tip de migrant, obișnuit cu călătoriile, capabil să se adapteze la contexte multiple și variabile (Diminescu *et al.* 2001). În acest caz, relațiile familiale primesc o altă conotație, dorința de apropiere și reducerea distanțelor fiind facilitată de progresul tehnologic din domeniul comunicației.

---

³ Între anii 1993 și 2002, migrația circulatorie a românilor fără documente a luat amploare; în această perioadă, au fost expulzați 200 000 de cetățeni români aflați ilegal în Germania (două treimi), în Ungaria, Republica Cehă, Italia și Belgia. Potrivit Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD), în pofida desființării vizelor pentru turism din 2002, în 2003 repatrierile forțate și expulzările au atins cota de 21 869. Vezi OECD 2004.

Cu privire la „migranții circulatorii”, Comisia Europeană a subliniat necesitatea de a pune în aplicare programe menite să crească impactul pozitiv pe care l-ar putea avea migrația de întoarcere, permițând țărilor interesate să recupereze resurse umane importante.

Potrivit datelor Institutului Național de Statistică cu privire la plecările și sosirile definitive, între anii 1990 și 2008 se înregistrează un volum mai mare al plecărilor definitive în străinătate față de sosiri. Singura excepție se înregistrează în anul 2008, când există o diferență pozitivă în favoarea sosirilor (care este încă redusă, înregistrându-se puțin peste 1000 de persoane care s-au întors definitiv). Este prematur să spunem că ne aflăm la începutul unui noi etape ale migrației românești, deoarece durata crizei globale va dicta în mod cert schimbările de ciclu migratoriu.

5. Migrația de revenire

În contextul actual de criză economică, se preconizează un gen de „contractie” a emigrației românești prin reducerea numărului de plecări în străinătate și prin creșterea numărului de reveniri (Sandu 2010: 42).

Conform unui studiu realizat de sociologul Dumitru Sandu, procentajul românilor care în anul 2008 aveau intenții structurate de a reveni în țară din străinătate se ridică la 30% (Sandu 2010: 42). Un alt studiu, realizat de același cercetător în anii 2007–2008, indică faptul că imigranții din Spania și Italia prezintă un potențial mai mare de revenire în țară. Astfel, circa 44% dintre migranții români din Spania indică faptul că, în ultimele trei luni, și-au pus în mod serios problema întoarcerii definitive în România, în timp ce în Italia procentajul subiecților cu aceleași intenții era doar de 18% (Sandu 2010: 42–48). Trebuie precizat însă că aceste studii au fost realizate în perioade în care efectele crizei nu erau atât de marcate precum în 2009 și 2010 nici în țările-gazdă, nici în România. Aceste rezultate sunt însă probabile datorită faptului că nu ne putem aștepta ca aceste cifre să anticipeze o revenire semnificativă (în jur de 700 000 de migranți din Spania și Italia, dacă luăm în considerare rezultatele studiului), ci mai degrabă suntem înclinați să prospectăm faptul că numărul celor care se vor întoarce definitiv în țară va fi mult mai temperat, dacă considerăm că din cei 700 000 de subiecți ce și-au manifestat intenția de întoarcere doar 10% dintre ei au evaluat într-adevăr oportunitățile de angajare din România, căutând un loc de muncă. În plus, acest lucru nu implică certitudinea că acești migranți se vor și întoarce, ci indică doar numărul celor cu o mai mare probabilitate de revenire⁴.

Dacă, pe de o parte, există foarte mulți români care pleacă cu speranța nemărturisită că în viitor țara lor va ajunge și ea la nivelul Italiei și, datorită sacrificiului lor, speră într-o întoarcere cât mai curând posibilă (Pittau, Ricci 2011), pe de altă parte, la nivel național se percepe o tendință crescândă către o integrare mai stabilă în teritoriu (Torre 2010: 31), și asta din cauza unor aspecte proprii comunității românești, precum:

- nivelul relativ înalt al natalității după sosirea în Italia (43 de nou-născuți la mia de femei în 2005);
- creșterea ratei minorilor în totalul rezidenților (atingând rata de 18% în 2006);

---

⁴ Pentru mai multe detalii despre acest studiu, a se vedea Sandu 2010.

– rata nupțialității femeilor române, mai ridicată față de media femeilor străine din Italia;

– prezența crescândă a căsătoriilor mixte (75% dintre căsătoriile românilor se oficiază cu un soț italian).

Datele de mai sus au fost luate din Raportul anual ISTAT 2006 și demonstrează o unitate internă crescută a colectivității românești.

Din motivele amintite mai devreme, se poate constata faptul că familia, de multe ori mixtă, pare să fie protagonista acestei realități legate de procesul migrator și procesul de stabilire în Italia. Existența și construirea unui nucleu familial în țara de destinație determină apariția unor dinamici și fenomene care îl implică pe imigrant în mod direct în depășirea obstacolelor legate de integrare (fie că țin de învățarea limbii sau de relația cu societatea italiană, fie că sunt legate de muncă și realizarea profesională).

În ce privește importanța acestui ultim factor în procesul de integrare, majoritatea românilor consideră că sfera profesională reprezintă mediul în care integrarea s-a realizat mai pregnant, existența unui loc de muncă fiind un factor decisiv în integrarea în societatea italiană (Torre 2010: 32). Această percepție, de altfel, are un corespondent în realitatea profesională a comunității românești din moment ce această colectivitate înregistrează o rată mare de ocupare, în ciuda istoriei sale recente în Italia⁵.

Despre importanța ocupării profesionale în procesul de integrare/stabilire în Italia relatează de altfel și Dumitru Sandu: potrivit cercetărilor realizate atât în Italia, cât și în Spania rezultă că majoritatea românilor care au intenția de revenire în țară cred că au un loc de muncă nesigur, o bună parte dintre ei au fost concediați în ultimele luni sau au fost anunțați de angajator să-și caute un alt loc de muncă. Mai mult de jumătate dintre cei care intenționează să se întoarcă în țară au venituri salariale care au scăzut în ultimă perioadă sau au găsit mai greu de muncă în ultimele luni, au un statut nereglementat pe piața muncii sau lucrează în domeniul construcțiilor (grav afectat de criza economică) (Sandu 2010: 43).

Pe lângă acești factori, trebuie precizat faptul că există un alt element important care intervine în integrarea românilor în Italia, și anume obținerea cetățeniei italiene. Disponibilitatea de a îndeplini aceleași obligații ca italienii i-au determinat pe români să solicite aceleași drepturi și, prin urmare, chiar dacă cetățenia europeană este în sine un scut, românii manifestă un puternic interes pentru a deveni cetățeni italieni din dorința de a obține o egalitate autentică cu privire la drepturile care le revin, de a se simți cu adevărat cetățeni și de a nu fi discriminați.

În concluzie, putem afirma că, deși procesul migrator al românilor în Italia este inițial de scurtă durată, deseori se caracterizează prin prelungirea treptată a perspectivei temporare de ședere în țara de destinație. Mulți dintre migranții români ajunși în Italia cu intenția de a se întoarce în țara de origine au decis ulterior să-și prelungească șederea sau chiar să se instaleze aici definitiv.

Simultan va avea loc o extindere a prezenței românești spre alte țări ale UE. Dintr-un sondaj, ale cărui rezultate au fost publicate în volumul *Românii din Italia. Între respingere și acceptare*, rezultă că 6 din 10 români intenționează să se

---

⁵ Potrivit Raportului ISTAT pe anul 2006, 7 cetățeni români din 10 apți de muncă aveau o ocupație, în timp ce puțin peste 2 din 10 nu se încadrau în forța de muncă.

stabilească definitiv în Italia, iar dacă ar fi nevoiți să se transfere, ar alege Marea Britanie și Germania (Torre 2010: 29–30).

6. Spre o concluzie

Chiar dacă din aceste date rezultă că vulnerabilitatea ocupațională influențează semnificativ intenția de a rămâne sau nu în țară, probabilitatea ca românii din Italia să revină în România depinde de o multitudine de factori care sunt într-o continuă modificare. Intențiile de revenire sunt influențate de planurile de viitor și de abilitățile subiecților de a se adapta la schimbările economice, mai degrabă decât de statutul ocupat pe piața muncii din țara de destinație.

Să nu uităm și de faptul că românii din Italia au devenit simbolul fenomenului migrator care generează teamă, fiind priviți uneori cu ostilitate, chiar cu dispreț, cu riscul criminalizării unei populații întregi, motiv pentru care șederea poate deveni uneori apăsătoare.

În concluzie, revenirea efectivă în țară depinde, pe lângă factorii amintiți mai sus, de formele pe care le va lua criza economică din România, dar și de politicile de imigrație în țările respective. În pofida consecințelor asociate cu criza, imigranții români din Italia vor continua să se consolideze prin ocupare, locuire, rețele sociale și integrare socială la nivelul primei și celei de-a doua generație de imigranți. În prezent este, cu siguranță, o situație de tranziție. Mulți emigranți români, conform răspunsurilor date în sondaje, ar fi dispuși să se întoarcă acasă, în anumite condiții economice, de altfel nu lipsesc cei care revin cu un bagaj de cunoștințe profesionale îmbogățit. Cu toate acestea, crește numărul celor care se stabilesc în Europa de Vest, iar reîntoarcerea, mai ales pentru cei care s-au stabilit în Italia, este departe de a fi garantată (Sandu 2009).

Pe de altă parte, trebuie subliniată dezvoltarea de noi forme de transnaționalism, bazate nu atât pe întoarcerea fizică, cât pe valorificarea capitalului social și a relațiilor cu țara de origine. În afară de repatrierea fizică, trebuie aprofundată „întoarcerea virtuală” prin intermediul căreia țările de origine pot beneficia de pe urma experienței migratorii a cetățenilor prin intermediul remitențelor, a schimbului de informații, a competențelor și *know how*-ului etc.

Bibliografie

- Caritas Italiana 2010: Caritas Italiana, *Immigrazioni e lavoro in Italia. Statistiche, problemi e prospettive*, sub îngrijirea lui Franco Pittau, Antonio Ricci *et al.*, Roma, Idos.
- Caritas Italiana/Caritas România 2010: Caritas Italiana, Caritas România, *I romeni in Italia. Tra rifiuto e accoglienza/Românii din Italia între respingere și acceptare*, Roma, Idos/Sinnos.
- Caritas/Migrantes 2005, 2009, 2010, 2011: Caritas Italiana, Fondazione Migrantes, *Immigrazione. Dossier statistico*, Roma, Idos.
- D'Angelo 2008: Alessio D'Angelo, *Le migrazioni romene nell'Unione Europea*, în *Romania. Immigrazioni e lavoro in Italia. Statistiche, problemi, prospettive*, sub îngrijirea lui Franco Pittau *et al.*, Roma, Centro Studi e Ricerche Idos, p. 24–33.
- Diminescu *et al.* 2001: Dana Diminescu, Rainer Ohliger, Violette Rey (dir.), *La construction de l'Europe par ses marges. Stratégies et stratégies de la circulation migratoire des Roumains*, Ministère de l'Emploi et de la Solidarité, Paris.
- Eurostat 2009: Eurostat, *Statistics in focus*, Luxemburg, nr. 94.

- Lupu 2010: Alexandru Cosmin Lupu, *Efectele migrației internaționale asupra României ultimelor decenii*, în Caritas Italiana/Caritas România 2010: 70–79.
- Nozza 2010: Vittorio Nozza, *Migrația românească în Italia în contextul unei Europe extinse*, în Caritas Italiana/Caritas România 2010.
- OECD 2004: Organisation for Economic Co-operation and Development, *Trend in international migration. Annual report 2003*, Paris, Sopemi.
- Pittau, Ricci 2011: Franco Pittau, Antonio Ricci, *Romania. Imigrație și muncă în Italia. Statistici, probleme, perspective*, în Caritas/Migrantes 2011.
- Ricci 2005: Antonio Ricci, *I flussi dai Paesi dell'Est: il caso di Romania e Polonia*, în Caritas/Migrantes 2005: 34–46.
- Ricci 2010: Antonio Ricci, *România: imigrație și muncă în Italia înainte și după aderarea la UE*, în Caritas/Migrantes 2010: 14–27.
- Rossi, Botti 2011: Enzo Rossi, Fabrizio Botti, *Migration as a Factor of Social Innovation and Development: the Case of Romanian Migration to Italy*, în „Inovația socială”, nr. 2/2010 (iulie–decembrie), p. 15–23.
- Sandu 2009: Dumitru Sandu, *Migrația de revenire ca proiect și stare de spirit*, în *Comunități românești în Spania*, sub îngrijirea lui Dumitru Sandu, București, FSR (http://www.osf.ro/ro/comunicate_detaliu.php?comunicat=85#).
- Sandu 2010: Dumitru Sandu, *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*, Iași, Editura Polirom.
- Torre 2010: Andreea Raluca Torre, *Integrarea socio-profesională. Punctul de vedere al comunității românești în Italia*, în Caritas/Migrantes 2010: 28–42.
- Țugui 2009: Valentina Țugui, *Efectele migrației asupra creșterii economice în condițiile crizei globale* (working paper), A patra conferință internațională despre Analiza economică cibernetică „Efectele crizei globale asupra economiilor în dezvoltare”, București, Academia de Studii Economice.
- Vasileva 2010: Katya Vasileva, *Population and social condition*, în *Statistics in focus*, ed. Eurostat 2009, 1–8 (accessed September 3, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-094/EN/KS-SF-09-094-EN.PDF).

Romanian Immigrants from Italy: between Rooting and Going Back

In the European context, the circulatory migration towards Italy represents the perfect destination for the Romanian immigrants, the Romanian community representing one of the decisive minorities for Italy's future. The aim of the present paper is to describe the main aspects concerning the Romanian immigration towards Italy, with emphasis on the two currents of external migration: temporary and definitive. In a particular way, this paper will analyze the factors which are at the base of the final integration process, the temporary migration rate, as well as the perspectives of going back to Romania. The present paper wishes to emphasize the decrease of the temporary migratory projects from the part of the Romanian citizens and the increasing tendency towards a more stable integration on the territory, highlighted by some characteristics and personal dynamics of the Romanian collectivity from Italy, regarding work and social life. On the other hand, this paper wants to underline the existence of a new form of transnationalism, based not only on physical return, but on the capitalization of social patrimony and of the relationships with the origin country.